

Evlilikdə hədəf və ölçülər

Fariz Babayev¹

Abstrakt

Evlilik cahanşümul bir nəsnədir; bütün zamanlarda, bütün məkanlarda bir formasına rast gəlmək olur. Bu cahanşümul olmaq xüsusiyyəti evliliyin insanların fərdi və ictimai həyatındakı nə qədər önəmli rol oynadığından xəbər verir. Evlilik və ailə təşkili fitri, ilahi bir ənənədir.² Hansı ki, bütün dinlərdə xüsusi müqəddəslik daşıyır. Evlilik insanlıq əlaqələrinin təməlini, əsasını təşkil edir. Ailə təşkili çox vaxt kişilər və qadınlar üçün ağır məsuliyyətlər və vəzifələr gətirir, ailə quranlar da evliliyin gətirdiyi ağır vəzifələr haqqında yetərinə məlumatlıdırlar.

Açar kəlmələr: İslam, evlilik, hədəf, ölçü

Giriş

Evlilikdə kişi və qadın instinktlər, ayinlər, simvollar və məhəbbətdən doğan simvolik bir güclə bir-birinə cəlb olunur və ailə ünvanında dinamik bir vahid yaratmaqdan ötrü könüllü surətdə bir-birlərinə tam təslim olurlar.³

Hələ evli olmayan bir kişi yalnız özünü və ehtiyaclarını düşünür, bir halda ki, evləndikdən sonra həyat yoldaşının və uşaqlarının müxtəlif ehtiyaclarını ödəmək məsuliyyətini də daşıyır. O, ailə ocağının isinməsi və səmərəli bir ailəyə çevrilməsindən ötrü ailə üzvlərinin maddi və mənəvi ehtiyaclarını ödəmək məsuliyyətini yerinə yetirməyə çalışmalıdır.

Ayrıca, ata evində yaşayan subay bir qızın subay həyatı boyunca yalnız məhdud vəzifələri və məsuliyyətləri var, ancaq ailə qurduqdan sonra qısa müddətdə həyat

¹ - İslam araşdırmaları fakültəsinin məzunu, Hikmət və Dinlərarası Araşdırma İnstitutu, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, İran, Qum

² Fəthi Aştıyani və Əhmədi, 2004.

³ Landis 1975, Əhmədi, Mərzabadi və Molla Zəmaninin nəqlinə əsasən, 2005.

yoldaşı, ardınca da ana olmağın mühüm və böyük məsuliyyətini öhdədənəcək və ana səmərəli bir həyat yoldaşı, faydalı ana sayılması üçün şəxsi ehtiyaclarından əlavə, digər ailə üzvlərinin də ehtiyaclarını qarşılamaq, bu minvalla öz ailəsini səmərəli bir ailəyə, müsbət göstəriciləri olan bir ailəyə çevirməyi bacarmalıdır.

Evlilikdə ehtiyac faktoru

Burada belə bir sual yaranır ki, niyə kişi və qadınlar ailə qurmağın özü ilə gətirdiyi ağır vəzifələrin fərqi olduqda, niyə yenə də sevgi və məhəbbətlə, nisbətən yüksək xərc hesabına evlənilirlər? Başqa sözlə, insanların evlənməkdə hədəfi və marağı nədir?

1. Cinsi ehtiyacların ödənməsi

İslamda evliliyin əsas məqsədlərindən biri cinsi ehtiyacları ödəməkdir. İnsanda güclü cinsi meylin mövcudluğunu nəzərə alsaq, onun ödənilməsindən ötrü təbii olaraq əks cinsə yönələcək. Belə ki, bu ehtiyacların üzə çıxması və kəskinləşməsi fərdi ən qısa müddətdə evlənməyə sövq edir. Yeniyetməlik dövründən cinsi ehtiyaclar insanda üzə çıxır və tədricən güclənir, bu halda evlilik o ehtiyacları ödəməkdən ötrü qanuni bir yoldur. İnsanlar həmişə cinsi münasibətlərini evlilik yolu ilə tənzimləmiş, qaydaya salmış və anarxiyanın (nizamsızlığın) qarşısını almışlar. Əksinə, bu təbii ehtiyacın boğulması, özünü sıxmaq və rahibsayağı yaşamaq insan fitrətinə ziddir, İslam təlimləri tərəfindən də qəbul edilmir.⁴ Hidayət imamları (ə) evlənməyi rədd edənləri ciddi şəkildə qınayıblar.⁵ İslam hökmlərində nigah müstəhəb sayılır, evlənməmək səbəbindən günah işləyən şəxsə isə vacibdir.⁶

⁴ Hürr Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 4, s. 74, (لم يرسلني الله بالرهانية و لكن بعثني بالحنيفة السمحة، اصوم و اصلى و ألمس)، (اهلى فمن احب فطرتى فليتسن بسنتى و من سنتى النكاح).

⁵ Nuri Təbərsi Hüseyin, Müstədrək əl-vəsail, c. 14, s. 155-156, (شراركم عذابكم و العذاب اخوان الشياطين، شرار)، (امتى عذابها، تزوج و الا فانت من اخوان الشياطين (رذال موتاكم العذاب)، Hürr Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 7,

⁶ Subaylığından dolayı günaha düşən şəxsin artıq evlənməsi vacibdir (Xomeyni, Ruhullah, Risaleyi-tozihil-məsail, 2002).

2. Emosional ehtiyacların ödənilməsi

Evliliyin məqsədlərindən biri də duyğusal ehtiyaclarını ödəmək və bu sahədəki böhranlarla mübarizə aparmaqdır.

İnsanların emosional ehtiyaclarının qarşılınması məhz dostluq və məhəbbət sayəsində olur. Bir-biri ilə evlənən bir kişi və bir qadın, bir-birlərini sevrək, hər biri digərinin sirlərinin sirdaşına və başqa bir duyğu sığınacağına çevrilir. Cütlüklərin dinc və sakit şəraitdə yaşaması ailənin emosional sığınacağından irəli gəlir.⁷ Əksər insan cəmiyyətlərində fərdlər gəncliklərinin ilk illərində evlənilər. İslam təlimləri də insanları gənc yaşda evlənməyə də təşviq etmişdir.⁸

Yeniyyətmə dövründə, insanın hər dövrdən daha çox sakitliyə, dincliyə və qarşılıqlı dostluğa ehtiyacı var. Çünki gənclik dövrü dostluqların və güclü emosional münasibətlərin zirvəsidir, digər tərəfdən bu dövr bir çox böhranın və psixoloji və sosial problemlərin ortaya çıxma dönəmidir.⁹

Belə bir dövrdə və şəraitdə insanın həyat yoldaşı, emosional ehtiyacların ödənməsinə səbəb olan ən yaxşı şəxsdir və onun dəstəyi yeniyyətməlik dövrünün problemləri ilə üzləşməkdə və onların həllində fərdə güc verir.

3. Cinsi iffətin qorunması

İffətin qorunması, fərdi və sosial cinsi etik normalara riayət İslam təlimləri ilə tərəfindən xüsusi vurğulanmışdır.¹⁰ Evlilik və ailə təşkili fərdi və sosial cinsi iffəti qorumaq üçün ən yaxşı platformadır və onun əsas hədəflərindən biri hesab olunur. Təbii və instinktiv olan cinsi təzyiqlər yeniyyətməlik dövründə yayğındır, gənclər bu ehtiyacı idarə etməkdə çox vaxt ciddi problemlərlə üzləşirlər, habelə əxlaqsız davranışların və şəriət xaricində olan rəftarların baş verməsinə münbit şərait onları

⁷ Ünsiyyətdə rahatlıq tapasınız deyə, sizin üçün özünüzdən zövcələr yaratması, aranızda məhəbbət və mərhəmət salması da Onun dəlillərindəndir. Həqiqətən, bunda düşünənlər üçün ibrətamiz dəlillər vardır. Rum, ayə 21.

⁸ Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 4, s. 74, (يا معشر الشباب عليكم بالباه).

⁹ Əhmədi, 1999.

¹⁰ Kuleyni, Kafi, c. 2, s. 80, (افضل العباداة عفة البطن و الفرج).

incidir. İslam təlimləri güclü cinsi ehtiyacı və günaha düşmək ehtimalı olan fərdlərə evliliyi vacib etmiş¹¹ və boşanmanın arzuolunmaz nəticələrini fərdin, evlənməkdə səhlənkarlıq edənlərin və ya onun reallaşmasına mane olanların diqqətinə çatdırmışdır. İslam təlimlərində açıq şəkildə əxlaqsız davranışların qarşısını almaq, iffəti gözləmək və fərdi, sosial cinsi əxlaqı qorumaq, evlilik və ailə təşkilinin məqsəd və nəticələrindən biri olaraq göstərilmişdir.¹²

4. Nəslin davamlılığının təmin edilməsi

Bəşər cəmiyyətinin yaranması və yaşayışının davam etməsi evlilik və ailə təşkilinin vacib hədəflərindən biridir. İnsan, bütün heyvanlar kimi, nəslinin davamlılığına maraqlıdır və uşaq sahibi olmaqdan, onları böyütməkdən zövq alır. Uşaq sahibi olmaq ailə ocağının istiliyinə, dinamikliyinə və səfasına, həyatı davam etdirmək marağına və hətta ər-arvad arasındakı ziddiyyətlərin azalmasına səbəb olur. Saleh bir övlad sahibi olmaq valideynlər üçün yaxşı bir iş sayılır, belə ki, dünya və axirət səadətində təsirli olacaq.

Buna görə, əksər cütlüklər evləndikdən sonra uşaq sahibi olmağı gözləyirlər və bu səbəbdən bir çox cəmiyyətlərdə əgər qadın sonsuzdursa, kişi yenidən evlənir və bəzən boşanmağa səbəb olur. Bəzi qəbilə cəmiyyətlərində qadının evlənmədən öncə ən azı bir uşaq sahibi olma qabiliyyətini sübut etməsi tələb olunur və bu ibtidai cəmiyyətlərin bəzilərində, qadın sonsuz olduğu təqdirdə, evlilik öz-özünə xitam verilir və hətta boşanmaya gərək olmur.¹³

Ayrıca, kişi sonsuzdursa, qadın yaşamağa davam etmək istəmir və həyat onun üçün çətinləşir, bəziləri övladdan ötrü ərnlərindən ayrılmağa və nəslinin davamlılığını təmin etmək naminə başqası ilə evlənməyə üstünlük verirlər. Ayrılmağın və yenidən evlənməyin mənfi nəticələri var və bir çox ailə, uşağı böyütmək sevincindən

¹¹ Nuri, Mustədrək əl-vəsail, 1-ci fəsil, (تزوج و الا فانت من المذنبين); Hürr Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 52, (إذا جئكم من ترضون خلقه و دينه فزوجه و الا تفعلوه تكن فتنة في الأرض و فساد كبير).

¹² Nuri, Mustədrək əl-vəsail, 1-ci fəsil, (من احب ان يلقى الله طاهراً مطهراً فليلقه بزوجة).

¹³ Bəstan, 2004.

məhrum olmamaq üçün körpəni övladlığa götürür. Bəzi vəziyyətlərdə, bir çox ailə, bir sıra mövcud məsləhətlərdən, habelə ayrılmağın və yenidən evlənməyin mənfi nəticələrindən dolayı övlad böyütmək sevincindən məhrum qalmasın deyərək bir uşağı övladlığa götürür.

Qadın şəxsiyyətinin universal sistemi ailə funksiyasını da yerinə yetirdikdə formalaşır və kamilləşir. Qız ailə qurana qədər yalnız öz qız rolunu oynayır, ancaq hələ inkişaf etməyib və universal şəxsiyyət sisteminin çatışmazlıqları var. Ancaq ailə mərkəzində olub "həyat yoldaşı rolunu" qəbul etdikdən sonra universal şəxsiyyət sisteminin başqa bir hissəsi formalaşır və bu sistem "ana sistemi" olan şəxsiyyətin üçüncü alt sisteminin formalaşması ilə tamamlanır.¹⁴ Qadın kimi universal kişi şəxsiyyət sistemi də, ana və atanın alt sistemləri meydana gəlməyincə, kişi bu xüsud rolunu və funksiyasını yerinə yetirməyincə tamamlanmayacaqdır.

Dini təlimlərdə sonsuz olmayan birisi ilə evlənməyə tövsiyə olunur və hətta fərdləri çoxlu uşaq dünyaya gətirə bilən qadınlarla evlənməyə təşviq edir.¹⁵ Hər halda, övlad sahibi olmaq istəyi, uşaq tərbiyəsi, nəsillərin davamlılığı və şəxsiyyət inkişafı, bəşər həyatının tarixi boyunca onun diqqət mərkəzində olan evlilik və ailə təşkilinin ən vacib motiv və hədəflərindəndir.

5. Münasibətləri genişləndirmə və təcrübə toplama

Evlilik başqaları ilə qohumluq əlaqəsi yaratmaqdan ötrü bir vasitədir. Evlilik və ailə təşkil yolu ilə fərdlər başqaları ilə münasibətlərini genişləndirir və övladları vasitəsilə bir nəslin üzvləri arasında köklü əlaqə yaradırlar. Evliliyin başlanğıcında, kişilər və qadınlar həyatın idarəsində və ailənin səmərəliliyini qorumaqda elə də təcrübəli deyillər, bəzən də həyatın kiçik və böyük stresləri ilə qarşılaşırlar. Həyatın kontrolunda və streslə mübarizə təcrübəsi qazanmaqda qohumların dəstəyi mühüm

¹⁴ Sübhani, 2003.

¹⁵ Hürr Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. ۳۳, (تزوجوا بكرًا ولودلاً و لا تزوجوا حسناء، جميلة عقرًا فانما اباهي بكم الامم)، (يوم القيامة); Nuri, Mustadrək əl-vəsail, s. 178, (و تزوجوا الودود الولود).

rol oynayır. İşlərlə bağlı məşvərət və məsləhət, təcrübələrdən yararlanmaq və ailə həyatına dair vacib bilgiler əldə etmək evliliyin və qohumluq əlaqələrinin genişlənməsinin faydalarındandır. İslam qohumluq əlaqələrinə mənəvi və ilahi dəyər vermişdir, belə ki, Allah ilahi vəzifələri yerinə yetirmək məsuliyyəti ilə qohumlarla münasibətlərin məsuliyyətini bir sırada qərar vermişdir.¹⁶ İslam Peyğəmbəri (ə) də, yaxınlarla münasibət qurmağı, Allaha imandan sonra ən yüksək məqam saymışdır.¹⁷

6. Şəxsiyyətin təkamülü və inkişafı

Həç bir insan təkbaşına mükəmməl deyil, buna görə daima çatışmazlıqlarını aradan qaldırmağa çalışır. Yetkinlik və gənclik dövründən sonra gənc qızlar və oğlanlar, düşüncə müstəqilliyə can atarkən, çatışmazlıqlarını kompensasiya etmək və bir çox ehtiyaclarını ödəmək üçün evliliyə yönəldilir, onlar da uyğun bir həyat yoldaşı seçməklə təkamül və inkişaf amillərini təmin edirlər. Fərd ortaq həyatın mərkəzində olduğu zaman, sevgi və ünsiyyət sayəsində yaxın, səmimi münasibətlərdə özünü daha da məsuliyyətli sayır, müstəqil olur və həyatını hədəfli edir. Ortaq ailə həyatında kişi və qadın bir-birinin təşviqindən, dəstəyindən, rəhbərliyindən və yardımından faydalanır, həyat problemləri ilə üzləşdikdə həyat yoldaşından həmkarlığından kömək umur. Bu səbəbdən sadıq, ləyaqətli həyat yoldaşına sahib olmaq dünya və axirətə faydalı olan ən böyük ilahi nemətlərdən biridir.¹⁸

Cütlüyün mənəvi inkişafı və axirət xoşbəxtliyinə qovuşması evliliyin ən vacib hədəflərindən biridir. Dini mənbələrdə bir insanın dininin yarısını evliliklə tamamladığı ifadə edilməsi, evliliyin bir inkişaf faktoru olduğunu göstərir. Mənəvi kamillik isə insan həyatının, ələlxüsus da ailə təşkilinin ən vacib və ən ali hədəfidir.

¹⁶ Nisa, ayə 1: Ey insanlar! Sizi tək bir candan xəلق edən, onun özündən zövcəsini yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadın törədib yer üzünə yayan Rəbbinizdən qorxun! Adı ilə bir-birinizdən cürbəcür şeylər istədiyiniz Allahdan və qohumluq əlaqələrini kəsməkdən çəkinin! Həqiqətən, Allah sizə nəzarət edir.

¹⁷ Məclisi, Bihar əl-ənvar, c. 71, s. 97, (صلة الرحم) فقال: ما افضل الاسلام؟

¹⁸ Nəvvabi Nejad, 2001.

“Ailənin formalaşmasında başqa bir şeyin əvəz edə bilməyəcəyi bir inkişaf var, ailə təşkili məktəbi xaricində insanların əldə edə bilmədiyi bir əxlaqi keyfiyyət var ... Bu dövrü keçməyən əxlaq və irfan ardıcılları ömürlərinin sonuna qədər daxillərində bir növ xamlıq, bir növ uşaqlıq keçirmişlər. İslamda evliliyin müqəddəs bir iş, bir ibadət sayılmasının bir səbəbi də budur... Evlilik insanın təbii mənliliyindən çıxışının və şəxsiyyətinin böyüməsinin ilk etapidir”.¹⁹

Bir yetkinlik var ki, bu yetkinlik evlilik və ailə təşkili xaricində tapılmaz, məktəbdə tapılmaz, nəfslə cihadda tapılmaz, gecə namazında tapılmaz, salehlərə məhəbbətdə tapılmaz; "Buna yalnız burada [evlilik və ailə təşkilində] nail olmaq lazımdır”.²⁰

Kişi və qadın evlənərək əxlaqlarını, iffətlərini daha yaxşı qoruyurlar.²¹ Əxlaqi pozğunluq və cinsi aludəlik digər bir çox əxlaqi pozğunluğun kökündə durur, həm də insanların mənəvi təkamülündə uğursuzluq səbəbidir. Evlilik və cinsi ehtiyacların lazımi şəkildə qarşılanması bu pozğunluqların qarşısını alır. İnsanın mənəviyyatını yüksəldən və kamilliyini artıran da bu davranışlardır. İmam Əli (ə) bir hədisdə buyurur: “Səhabələrdən hansı evlənərdisə Peyğəmbər (s) belə buyurardı: İndi dini tamamlandı”.²² Başqa yerdə buyurur: Allah gənc cütlüyün olduğu evləri (evliliyə kinayədir) sevir.²³ Allahı və kainatı yaradanı bəyənən bir ailənin üzvlərini sevməsi, onun qayğısına qalması və Allah onların daha da böyüməsi və mükəmməl olması üçün onlara kömək etməsi təbiidir.

Doğru həyat yoldaşı seçimi və ailənin səmərəliliyi

Heç bir sistem birdən ortaya çıxmaz; daha doğrusu, bir sistem qurmaq üçün addımlar atılır, mərhələlər keçilir və nəhayət, detalları, alt sistemləri və qarşılıqlı

¹⁹ Mütəhhəri, 2003.

²⁰ Mütəhhəri, 2003.

²¹ Nuri, Mustədrək əl-vəsail, c. 14, s. 154, (هو اغض للبصر واعف للفرج و اكف و اشرف).

²² Nuri, Mustədrək əl-vəsail, c. 14, s. 150, (لم يكمل احد من اصحاب الرسول يتزوج الا قال رسول الله صلى الله عليه و (اله كمل دينه).

²³ Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 2, s. 250, (ان الله يحب البيت الذى فيه العرس).

təsirlərini bir araya gətirərək, əlaqəli, nizamlı bir bütövün yaradıldığını söyləmək olar. Ailə də bir sistem adı altında, bir bütöv olmaq üçün bir neçə mərhələdən keçir. Ailə təşkilinin ilk addımı doğru həyat yoldaşı seçmək mərhələsidir. Bu mərhələ hər bir insanın həyatındakı ən vacib mərhələlərdən biridir və kifayət qədər diqqətlə həyata keçirilməlidir; çünki insan öz seçiminin nəticələrini demək olar ki, ömrü boyu qəbul etməlidir və ailənin səmərəliliyinin böyük bir hissəsi düzgün seçimdən asılıdır. Eyni zamanda həyat yoldaşı seçmək prosesi gəncliyin ən həssas və stresli hadisələrindən biridir. Ümumiyyətlə etibarlı və zəruri meyarları təyin etməkdə və sözügedən şəxsə tətbiq edərək son qərarı verməkdə fərdi bir növ böhrana, ziddiyyətə salır. Bu səbəbdən İmam Sadiq (ə) buyurur: Evlənmək və ailə qurmaq niyyətində olan bir şəxs Allaha sığınmalı, iki rükət namaz qılmalı, Allaha həmd-səna etdikdən sonra belə dua etməlidir: “İlahi, evlənməyə və ailə qurmağa qərar vermişəm. Bədən və əxlaq baxımından ən yaxşısı olan, iffətini gözləyən, öz ləyaqətini və malımı qoruyan bir xanım nəsim et. Ruzi baxımından geniş ruzili, bərəkət baxımından daha bərəkətli olsun. İlahi, ondan mənə elə pak övlad yetir ki, həyatım boyunca və ölümümdən sonra layiqli davamçım olsun”.²⁴

Məsumların (ə) belə bir duaya tövsiyələri həyat yoldaşı seçimi mərhələsinin o qədər də sadə olmadığını, bunun yaxşı aparılması və səmərəli bir ailənin təməlinin qoyulması üçün Uca Allahın köməyinə ehtiyac olduğunu göstərir. Habelə gəncin diqqətini həyat yoldaşı seçimində hərtərəfli olmağın vacibliyinə də yönəldir. Belə ki, fərdin dünya və axirət xoşbəxtliyinə zəmin yaranması üçün bu prosesin maddi və mənəvi cəhətləri nəzərə alınmalıdır.

İslam təlimlərində optimal seçim üçün lazım olan praktiki məsləhətlərin ən vaciblərinə işarə edilmişdir. Həyat yoldaşını seçərkən nəzərə alınmalı olan meyarlar və xüsusiyyətlər iki qisimdər:

²⁴ Məclisi, 2001.

- a) Xoşbəxt həyatın və səmərəli ailənin sütunlarından olan, habelə mütləq, zəruri və toxunulmaz şərt kimi qəbul edilən meyarlar. İman və düzgün inanc meyarı həyat yoldaşı seçiminin vacib və toxunulmaz şərtidir.
- b) Mükəmməlliyyənin şərtləri olan, daha yaxşı və daha dolğun bir həyatın və səmərəli ailənin qurulması üçün düşünülməli meyarlar. Bu xüsusiyyətlər nisbi xarakter daşıyır, əsasən də insanların zövqünə və mövqeyinə bağlıdır. Gözəllik, elm, savadlılıq, ailə ləyaqəti, mədəni, iqtisadi və dini mütənəsiblik kimi xüsusiyyətlər bu qəbildəndir.

Üzərində durulması və diqqət edilməsi vacib olan məqam, inanlı toplumun dəyərlər və düşüncə qaynaqları ünvanında diqqət mərkəzində saxladığı dəyərlərin yaranmasında bu meyarların rolu, bu meyarlardan daha çox yararlanmağın ideal ailəyə yaxınlaşmağa kömək etməsidir. Əslində, ayələrdə və hədislərdə həyat yoldaşı seçimi ilə bağlı bəhs edilən dualar və meyarlar İslam cəmiyyətində xüsusi bir mədəniyyət meydana gətirir, nəticədə qüsursuz həyat yoldaşının və ideal ailənin formalaşmasında səmərəli meyarları və ideallığı təsvir edir və asanlaşdırır. Bu kimi meyarların ümumi olmadığı cəmiyyətlərdə ailələr müəyyən bir istiqamətə istiqamətlənmir və müəyyən bir yolda inkişaf etmir. Buna görə də istər övlad böyüdərkən, istər övladlar valideynlər tərəfindən ailə qurmağa hazırlaşdırılarkən, istərsə də evlənmək və ailə qurmaq qəsdində olanlar tərəfindən bu dəyərli irsə, inanlı cəmiyyətin sosial sərvəti və ailənin belə meyarlara doğru şəkil verici və sövq edici amili və stimulu kimi baxmaq böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Optimal həyat yoldaşının meyarları

Meyarlar məcmusu zəhinə ideal həyat yoldaşı və səmərəli ailənin təsvirinin verilməsində, habelə xarici aləmdə ailənin formalaşmasına praktiki təsirində, müxtəlif cəmiyyətlərdə səmərəli ailənin formalaşması üçün ümumi göstərici sayıla bilər. Buna görə, fərdlərin və alt mədəniyyətlərin ümumi İslam mədəniyyəti

daxilində bu meyarlara diqqəti səmərəli ailəyə doğru yönəlməkdə təsirli bir bələdçi və ailənin səmərəliliyinə zəmanətçi ola bilər. İslam təlimləri optimal həyat yoldaşı seçməndə bir sıra meyarlar təqdim edir. Burada onların ən vaciblərinə işarə edilir:

1. İman və doğru inanclar

İman²⁵ və dini inanclar əsas və mehvər görüş olaraq, birbaşa və dolaylı şəkildə fərdin şəxsiyyətinin bütün boyutlarına; həyatın hədəfi, yaşamın sosial, mədəni və iqtisadi aspektlərinə, habelə fərdin həyatındakı iş, evlilik, təhsil və hətta əyləncələr, maraqlar və davranış tərcihləri kimi daha xırda cəhətlərinə təsirlidir (Azərbaycani, 2003). Bu səbəbdən, iman və düzgün dini inanclar optimal həyat yoldaşının ən vacib və təməl xüsusiyyətlərindən sayılır. Bu xüsusiyyət mütləq²⁶ və dəyişməz bir meyardır və hər şəraitdə, zamanda və məkanda lazımdır. Odur ki, fərd münasib həddə imana və dini inanclara sahib olmadığı təqdirdə, bu, evlənmək üçün optimal seçim deyil və şəraitin yoxluğu kimi qəbul edilir.

Bəqərə surəsinin 221-ci ayəsinə²⁷ əsasən, imansız fərdlərlə evlilik, insanı axirət səadətindən məhrum edir və belə bir evlilik baş verməməlidir.

Uca Allah bu ayədə buyurur: “Müşrik qadınlar iman gətirməyincə onlarla evlənməyin. Əlbəttə, iman gətirmiş bir kənis, sizi heyran edən müşrik bir qadındən daha xeyirlidir. Müşrik kişilər iman gətirməyincə mömin qadınları onlara ərə verməyin. Əlbəttə, iman gətirmiş bir kələ, sizi heyran edən müşrik bir kişidən daha

²⁵ İman, nəfsin qəbul etdiyi şeyin xüsusi qəbul edilməsidir; nəfsin onun bərabərində idrakın və təsirlərinin tələbinə təslim olmasına bəis olan qəbul. Bu təslim və qəbulun əlaməti insanın digər qüvvələrinin və əzələlərinin onun ehtiyacını qəbul etməsi və nəfsin özü kimi ona təslim olmasıdır. Bu iman Allaha aid edilərsə, "Allaha iman" deyirlər. Qəlbə inanmaq və saleh əməllər etməklə eynilik daşıyan Allaha iman, möminin ruhunda başqa xüsusiyyətlər yaradır və imanın güclü və zəif olması əsasən, xüsusiyyətlər də güclənir və ya zəifləyir. Bu xüsusiyyətlər fərdi və ictimai, maddi və mənəvi həyatda insan davranışlarının təyinedicisidir (Təbatəbayi, 2001).

²⁶ Nur, ayə 26: ... eləcə də təmiz qadınlar təmiz kişilərə, təmiz kişilər də təmiz qadınlara layiqdirlər.

²⁷ Bəqərə, ayə 221: (وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ ۚ وَلَا مُمْمِنَةٌ كَيْفٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَا أَغْنَيْكُمْ ۚ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى) يُؤْمِنُوا ۚ وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَا أَغْنَيْكُمْ ۚ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ ۚ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ ۚ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ).

xeyirlidir. Onlar Oda çağırırlar. Allah isə Öz izni ilə Cənnətə və bağışlanmağa dəvət edir.. ”.²⁸

Bu ayənin məzmununa və təfsirinə, habelə məsumların (ə) hədislərinə²⁹ görə evlilik və həyat yoldaşı seçimində iman şərti mütləqdir. Nəzərdə tutulan şəxs bütün arzu olunan və müsbət xüsusiyyətlərə sahib olmasına rəğmən, iman yoxdursa, şərt də yoxdur və onunla evlənmək olmaz. Dinə sadıq qalmayan birinin, həyat yoldaşının hüquqlarına və müştərək yaşamın tələblərinə riayət edəcəyinə zəmanət yoxdur, bu xüsusiyyət təkəcə İslam dininə xas deyil, bütün dünyada dini inanclar həyat yoldaşı seçimində vacib amillərdən biridir. Belə ki, Yəhudilər arasındakı evliliyin 98%-dən çoxu, Katoliklər arasındakı nikahların 93%-i və Protestantlar arasında 74%-dən çoxu din daxildir.³⁰

Əlbətdə, dinsiz və ya dini qanunlara etinasız cütlüklər, inancsızlıqlarına və yanlış inanclarına əsaslanaraq bir-birlərinə dözə və birlikdə yaşaya bilərlər, lakin həyatları xoşbəxt və Allahın razılığı əsasında olmayacaq. Çünki Allahı və onun əmrlərini unutmaq, Allahın da insanı görməzdən gəlməsinə səbəb olur.

2. Təqva

Təqvanın həqiqəti günahlardan, Allaha asi olmaqdan çəkinmək və ilahi əmrləri yerinə yetirməkdir.³¹ İmam Sadiq (ə) təqvanın təfsirində buyurur: Təqva insanı Allahın qadağan etdiyi işlərdən çəkindirir və Allahın ona əmr etdiyi şeyləri yerinə yetirməyə sövq edir.³²

Təqvalı olmayan və açıq şəkildə qanunsuz cinsi əlaqə və içki içmək kimi günahlar edən bir insanı, həyat yoldaşı olaraq seçmək yanlışdır və belə bir insan səmərəli ailənin təməlini qoya bilməz. Təqva cütlüklər və uşaqlar arasında əlverişli

²⁸ Bəqərə, ayə 221.

²⁹ Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 31, (عليكم بذات الدين).

³⁰ Saruxani, 2004.

³¹ Məkarim Şirazi, 1998.

³² Məclisi, Bihar əl-ənvar, c. 1, səh. 177, (ان لا يفقدك الله حيث امرك ولا) (يراک حيث نهاک).

münasibətlər yaratmağa ciddi təsir göstərir. Məsələn, dini təlimlərdə oxuyuruq ki, təqvalı bir şəxs ailədə uyğunsuzluq olsa da arvadına zülm etməz.³³ Bu xüsusiyyət dini təlimlərdə ciddi şəkildə nəzərdən keçirilmişdir və möminlərə tövsiyə olunmuşdur ki, fərdin təqvası olmadığı təqdirdə, onu həyat yoldaşı olaraq seçməsinlər.³⁴

Təqva müxtəlif səviyyələrə malikdir və möminlər səylərinə görə bir səviyyəyə çatırlar; vacibləri yerinə yetirmək və ilahi qadağalardan çəkinmək təqvanın ən aşağı səviyyəsidir və hamıya vacibdir. Ümumi camaatdan olan optimal həyat yoldaşının seçimində də təqvanın bu həddi vacib və seçim şəraitinin tərkib hissəsidir.

3. Gözəl əxlaq

Həyatın güclü təməli uyğunluq, anlaşma və əməkdaşlıq, bir-birinə düzgün qarşılıqlı təsir və yola getməyə³⁵ əsaslanır³⁶ və bu davranışlar yalnız gözəl əxlaq özəlliyi sayəsində formalaşır və davam edir. Bir hədisdə İmam Sadiqdən (ə) gözəl əxlaqlı şəxsin tərifləri barədə soruşdular. Həzrət (ə) də buyurdu ki, gözəl əxlaqlı şəxs:

“Sizə mülayim, mehriban, xoş sözlü və xoş gülərlər olun”.³⁷

İslam təlimlərində, gözəl əxlaqı olmayan birinin arzuolunan həyat yoldaşı olmadığı bildirilir və bu səbəbdən məsum imamlar (ə) pis əxlaqlı insanlarla evlənməyi bizə açıq şəkildə qadağan etmişlər.³⁸ Həmçinin İslam hədislərində gözəl əxlaq imanın əsas təməllərindən və kamillik vasitələrindən biri sayılmışdır.³⁹ Pis əxlaq isə imanın zəifliyindən xəbər verir. Qeyri-münasib əxlaq insanın iman keyfiyyətlərini də aşağı salır, və eyni zamanda iman şərtinin yoxluğuna səbəb olur.

³³ Fərid Tənkaboni, əl-Hədis, c. 1, səh. 177, (زوجها ممن يتقى الله فان احبها اكرمها و ان ابغضها لم يظلمها).

³⁴ Məclisi, Bihar əl-ənvār, c. 100, səh. 372, (لا يتزوج شارب الخمر فان من فعلها فكانما قاده الى الزنا).

³⁵ Məclisi, Bihar əl-ənvār, c. 71, səh. 171, (حسن خلق يدارى به الناس).

³⁶ Məclisi, Bihar əl-ənvār, c. 69, səh. 404, (حسن خلق يعيش به الناس).

³⁷ Məclisi, Bihar əl-ənvār, c. 71, səh. 171, (تلين جانبك و تطيب كلامك و تلقى اخاك ببشر حسن).

³⁸ Hürr Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 54, (... قال كتبت الى ابي الحسن الرضا عليه السلام: ان لي قرابة قد خطب الي و (في خلقه سوء، قال لا تزوجه ان كان سيئ الخلق).

³⁹ Məclisi, Bihar əl-ənvār, c. 71, səh. 373, (اربع من كن فيه كمل اسلامه ... و حسن خلقه مع اهله، و ان اكمل المؤمنين) (ايماًناً احسنهم خلقاً).

İslam Peyğəmbəri (ə) də imanı, dindarlığı və gözəl əxlaqı bir araya gətirərək bu iki şərti olan biri ilə evlənməyə təkid etmişdir: “Əxlaqı və dini bəyənilən bir insanla evlənin”.⁴⁰

Buna görə də, bir insan gözəl əxlaq keyfiyyətlərinə malik deyilsə, ailənin səmərəliliyinə zəmanət verə bilməz, bu halda ailə üzvləri kamal və tərəqqi yolunda zəif və qüsurlu olacaq və nəticədə arzu olunan təkamülə və tərəqqiyə çata bilməyəcək. Pis əxlaqın bariz nümunələri olaraq acı dillik, qısqanclıq, bədgümanlıq, inadkarlıq, təkəbbürlük, qürur, yalan və tamaha işarə etmək olar.

4. Fiziki və zehni sağlamlıq

Fiziki və zehni sağlamlığa sahib olmaq optimal həyat yoldaşının vacib şərtlərindəndir. Əgər fərd sağalmaz fiziki xəstəlikdən və ya ağır ruhi pozğunluqdan əziyyət çəkirə, onun həyat yoldaşı ünvanında seçilməsi doğru deyil; dərin və sağalmaz fiziki və ya ruhi xəstəlik ömür boyu insanla yanaşı olduğu üçün həyat yoldaşı və ana rolunu tam şəkildə yerinə yetirməyə mane olur və ailənin səmərəliliyini ciddi şəkildə pozur. Bu səbəbdən İslam hökmlərində bir çox fiziki və zehni qüsurların olduğu təqdirdə evliliyi pozmağa icazə verilir. Əgər fərd aldadılarsa, yaxud nigahdan sonra aşkar edilərsə, heç bir öhdəliyi olmadan evliliyi birtərəfli poza bilər. Dini təlimlərdə müsəlmanlara xəstə və dəlillərlə evlənmək qəti qadağandır. Əmirəlmöminin Əli (ə) bu mövzuda buyurur: “Bir axmaqla evlənməkdən çəkinin, çünki onunla yaşamaq bir fəlakətdir və övladları məhv olacaq”.⁴¹ Axmaq həyat yoldaşı ailənin səmərəliliyinə zəmanət verə bilməz və ailəni təkamül və tərəqqi yolundan çıxarar.

5. Nəcabətli olmaq

Həyat ortağı seçərkən ailə nəcabətliliyi, mötədilliyi və şərəfi onun üçün bir imtiyazdır, habelə təkamül, yetkinlik və səmərəlilik şərti sayılır. Bir ailənin övladı

⁴⁰ Hürr Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 59, (إذا جئكم من ترضون خلقه و دينه فزوجوه).

⁴¹ Hürr Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 56, (إياكم و تزويج الحمقاء فإن صحبتها بلاء و ولدها ضياء).

eyni ailənin bir parçasıdır və eyni ağacın bir qoludur və bu nəcib və şərəfətli ağacın kökündən qidalanmışdır.

Ailənin bir çox davranış, etik, personal, sosial və s. xüsusiyyətləri irsiyyət, tərbiyə və ətraf mühit yolu ilə uşağa keçmişdir və insanın gələcək həyatında təsirli olacaq. İslam Peyğəmbəri (s) bu xüsusda buyurur: Ləyaqətli bir ailədən arvad alın, çünki nütfə (sperma) və genlər təsirlidirlər.⁴² O həzrətin başqa bir hədisinin məzmunu belədir: Yaxşı baxın, uşağınızın anası və ya atası olaraq kimləri seçirsiniz? Çünki irsi xüsusiyyətlər gizli şəkildə ötürülür və övladlarınızda təsir qoyur.⁴³

Buna görə də, səmərəli və firavan bir ailə qurmaq istəyənlər, İslam Peyğəmbərinin (s) qadağasına tuş gəlməməkdən ötrü üzləri bədnam, rəzil və alçaq olmayan bir ailədən həyat yoldaşını seçmək lazımdır. Yenə Həzrət (s) buyurur: “Ey insanlar, zibillikdə bitən bitkilərdən çəkinin. Soruşuldu ki, zibillikdə bitən bitki dedikdə nəyi nəzərdə tutursunuz? Həzrət cavab verdi: Bədnam və xar ailədə böyümüş gözəl bir qadın”.⁴⁴

6. Xarici gözəllik, meyil və istək

Həyat yoldaşındakı gözəllik və cazibədarlıq gözərdi edilə bilməyəcək həqiqi üstünlükdür. Bu xüsusiyyət evlilik bağının və davamlılığının vacib meyarlarından biridir. Kişi təbii olaraq gözəl bir qadınla evlənmək istər, eyni zamanda qadın da yaraşqlı və çəkici bir kişi ilə ailə qurmağı arzu edir. Gözəlliyin cəlbediciliyi və çəkiciliyi dini mətnlərdə lehinə çoxlu dəlillərin olduğu, ona qarşı çıxılmadığı, əksinə təşviq edildiyi təbii bir xüsusiyyətdir. Allahın Rəsulu (s) buyurur: “Yaxşı insanlarda yaxşılıq axtar; çünki onların əməlləri və rəftarları yaxşılığa daha çox layiqdir”.⁴⁵ Bu

⁴² Təbərsi, Məkarim əl-əxlaq, s. 198, (تزوجوا في الحجر الصالح، فإن العرق دساس).

⁴³ Ələddin Hindi, Kənz əl-ummal, c. 16, s. 295, (انظر في أي شيء تصنع ولدك، فإن العرق دساس).

⁴⁴ Hürr Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 29, (أيها الناس إياكم و خضراء الدمن قيل يا رسول الله و ما خضراء الدمن؟ قال (المرأة الحسناء في منبت السوء).

⁴⁵ Məclisi, Bihar əl-ənvar, c. 74, səh. 178, (اطلبوا الخير عند حسان الوجوه فان افعالهم احرى ان يكون حسناً).

səbəbdən İslam dini, kişiyyə evlənmək istədiyi qadını nigahdan öncə yaxşı görməsinə və bəyəndiyi təqdirdə ona evlilik təklifinə icazə vermişdir.

“Kişinin evlənmək istədiyi qadınla nigahında şəri maneə yoxdursa və qadının bu evliliyi qəbul edəcəyinə, habelə kişi qadına baxmaqla yeni bilgiler alacağına ehtimal verirsə, bu halda kişi o qadının üzünə baxa bilər. Bu şərtlər altında yalnız kişinin qadına baxması icazəlidir; hətta bir neçə dəfə olsa belə. Dahası belə bir baxış müstəhəb nigahdan sonrakı söz-söhbəti önləmək üçün də lazımdır. Bunun üçün qanın icazəsi tələb olunmur. Zahirə əsasən qadının saçına və bəzi digər yerlərinə baxmaq eyni şərtlər altında icazəlidir. Qeyd edilən şərtlər altında qadının evlənmək istədiyi kişiyyə baxması üçün bir yol var”.⁴⁶

Evlənmək istəyi və marağı yoxdursa, bu, ailə təşkilinin əvvəlindən öz narazılığını biruzə verir. Bu səbəbdən evlənmək niyyətində olan şəxsin maraq və istəyi çox önəmlidir, hətta valideynlərin istəyi və rəyindən belə önə keçir.⁴⁷ Dini təlimlərin bu psixoloji fenomeni, yəni evlilik astanasında kişi və qadının⁴⁸ qarşı tərəfə emosional meylini xüsusi vurğulaması, evliliyin vacib məqsədinə, yəni cütlüklər arasında əlaqə, sevgi və psixoloji rahatlığın yaranmasına nail olmaqdan ötrüdür. Bu səbəbdən bir meyar olaraq gözəlliyə və fiziki cazibədarlığa diqqət yetirmək, hər iki tərəfin birbirinə olan meyl və marağının əsasını təmin edir və ər -arvad arasında müsbət emosiyaların davam etməsinə zəmin yaradır.

7. Savadlı olmaq

Elm, bilik və savad insan üçün əsl kamillikdir, onların insan xoşbəxtliyinə böyük təsiri var. Bundan əlavə elm öyrənmək hər bir müsəlman kişi və qadına vacibdir.⁴⁹ Bu xüsusiyyət həyat yoldaşı seçimində də nəzərə alınır və həyat yoldaşı üçün bir üstünlük sayılır; həyat yoldaşının vəzifələrini inkişaf etdirmək, yerinə yetirmək,

⁴⁶ Behcət, 2004.

⁴⁷ Məclisi, Bihar əl-ənvar, c. 100, səh. 235, (تزوج التي هويت و دع التي يجوى ابواك).

⁴⁸ Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 13, (خير الجوارى ما كان لك فيجا هوى و كان لجا عقل و ادب).

⁴⁹ Kuleyni, Usul əl-kafî, c. 1, fəzlul-ilm fəsli, h. 1, (طلب العلم فريضة، على كل مسلم).

habelə uşaq tərbiyəsi üçün lazımdır. Kifayət qədər elmi olan həyat yoldaşı ilə ortaq məxrəcə gəlmək daha asandır. Belə bir həyat yoldaşı ailənin maraqlarını daha yaxşı bilir və anlayır, uşaqların tərbiyəsində daha bacarıqlıdır. Onunla ünsiyyət qurmaq olduqca zövq vericidir.

Əlbəttə qeyd etmək lazımdır ki, həyat yoldaşı seçərkən təhsil və savadlılıq təkbəşinə üstünlük sayıla bilməz. Əksinə, biliyin tətbiqi biliyin mahiyyətindən daha vacibdir. Üstəlik, belə bir şəxsin iman və dindarlıq, ağıl və əxlaq, iffət və ailə namusu kimi başqa keyfiyyətləri yoxdursa, ailənin indiki və gələcəkdəki səmərəliliyinə zəmanət verə bilməz. Buna görə də həyat yoldaşı seçimində bütün şəraitə tam diqqət yetirmək və sonra evlənmək lazımdır.

8. Cütlüyün uyğunluğu

Evliliklə ailə adlı yeni bir sistem təşkil olunur və ortaya çıxır; bu sistemin əsas komponentləri kişi və qadındır. Bu iki komponent və elementlər arasında nə qədər harmoniya, yekdillik, uzlaşma və uyğunluq olarsa, bu sistem daha sabit, daha güclü, daha məhsuldar, daha şirin, daha xoşbəxt və daha davamlı olacaq. ailə sistemi daha zəif, daha acı, daha az məhsuldar və daha qeyri -sabit olacaq və belə bir sistemin səmərəliliyinə heç bir ümid yoxdur. Birlikdə olan və bir ömür boyu birlikdə yaşamaq istəyən, işlərini paylaşaraq və uşaqlarını böyütmək və özlərinin və övladlarının xoşbəxtliyi üçün zəmin yaratmaq üçün ortaq qərarlar qəbul etməklə, harmoniyada olmalı və arzu olunan nisbətlərə sahib olmalıdırlar. Digər tərəfdən elementlər arasındakı uyğunluq nə qədər az olarsa, ortaq həyat və ailə sisteminin komponentləri arasında münasibət daha zəif, daha acı, daha az məhsuldar və daha qeyri-sabit olacaq, bu halda belə bir sistemin səmərəliliyinə heç bir ümid yoxdur. Bir-birinin kənarında qərarlaşan, bir ömür boyu birlikdə yaşamaq, işlərini paylaşmaq və ortaq qərarlar verməklə uşaqlarını böyütmək arzusunda olan, özlərinin, övladlarının

xoşbəxtliyinə zəmin yaratmaq istəyən iki insan, bir-biri ilə uzlaşmalı, aralarında harmoniya yaratmalı və arzu olunan mütənasibliyə sahib olmalıdırlar.⁵⁰

İslam təlimləri də uyğunluq prinsipi olaraq həyat yoldaşı seçərkən oğlan və qızlar arasında mütənasiblik, bənzərlik və həmtaylıq prinsipinə təkid edir, evliliyin uyğun xüsusiyyətlərində kişi və qadının bənzərlik və həmtaylığının daha yaxşı variant olduğuna diqqət çəkir.⁵¹

Din böyüklərinin sözlərində də təkid olunan bu şərt, ailə sosiologiyasındakı cütlüklərin bərabərliyi qaydasına tətbiq edilə bilər. Təbii ki, bu bərabərlik daha çox iman xüsusunda vurğulanır, kişi və qadın iman səbəbi ilə bir-birinə bərabər sayılır.⁵² Kişi ilə qadının iman və dini inanclar prinsiplərində bənzərliyindən sonra iman, təqva və əxlaq xüsusiyyətlərinin oxşarlığı da nəzərə alınmalıdır.⁵³

İmam Əli (ə) olmasaydı, insanlar arasında Həzrət Zəhra (ə) ilə evlənməyə bir tay tapılmazdı⁵⁴ - ifadəsi iman dərəcələrində və əxlaq xüsusiyyətlərindəki bənzərliyə işarə edir.

Quranın açıq-aşkar şəkildə pak⁵⁵ və təqvalı insanların pak insanlara aid olduğunu irəli sürməsi, təqva, günahdan çəkinmək və dindarlıqda kişi-qadın bərabərliyinin başqa bir sübutudur.⁵⁶

Şagirdlər arasında keçirilən bir sorguda əxlaqi anlayış və dini inanclardakı oxşarlıq ideal həyat yoldaşının meyarlardan biri sayılmışdır.⁵⁷

İslam hədislərində vurğulanan iman, əxlaq, dini inanclar və təqvada uyğunluqdan əlavə, digər tələb olunan və nisbi uyğunluqları da qeyd etmək olar.

⁵⁰ Məzahiri, 2004.

⁵¹ Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 18, (انكحوا الكفاء و انكحوا فيجم و اختاروا لنطفكم).

⁵² Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 44, (المؤمن كفو المؤمن، والمسلم كفو المسلم).

⁵³ Salarifər, 2006.

⁵⁴ Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 49, (لولا أنّ الله خلق فاطم، لعلى ما كان لها على وجه الارض كفو، آدم فمن دونه).

⁵⁵ Nur, ayə 26: (والطيبات للطيبين و الطيبون للطيبات).

⁵⁶ Təbatəbayi, 1995.

⁵⁷ Haqdust, 1995, Salarifərin nəqlinə əsasən, 2006.

Həmin uyğunluqlar bunlardır: 1.mədəni və intellektual həmrəylik və harmoniya, 2. təhsil səviyyəsində uyğunluq, 3. fiziki və cinsi bərabərlik, 4. estetik uyğunluq, 5. yaş nisbəti, 6. iqtisadi uyğunluq, 7. ailə münasibliyi, 8. siyasi uyğunluq, 9. sosial uyğunluq, 10. mental və psixoloji koordinasiya, 11. həmrəylik və 12. zəka və emosiyalar kimi psixoloji məsələlərdə bənzərliklər.

Cütlüyün həmtay və bənzərliyinin böyük əhəmiyyəti olsa da, nisbi xüsusiyyət olduğunu nəzərdən qaçırmamaq lazımdır. Tay olmaq anlayışı nisbi həqiqətdir, yəni bir neçə səviyyəyə malikdir və iki insanın həmtaylığı bütün meyarları birləşdirdikdə nəzərə alınmalıdır. Bir kişi həyat yoldaşı ünvanında seçdiyi qadından müəyyən cəhətlərdən üstün ola bilər, habelə qadın da başqa cəhətlərdən ərindən üstün ola bilər. Din böyüklərinin kəlamlarında deyilir: Həmtay və layiqli bu mənadadır ki, şəxs iffətli və onunla yaşamaq rahat olsun.⁵⁸ Başqa yerdə İmam Rza (ə) buyurur: Ailə üzvlərimizi bizə həmtay, bərabər olan şəxslərə ərə vermək istəsəydik, ərsiz qalardılar...⁵⁹ Bütün bu hədislərdən aydın olur ki, evlilikdə öz tayını tapmaq nisbi bir şeydir, hətta bəzi zaman və məkan şəraitlərində ondan imtina etmək lazımdır.⁶⁰

Ancaq bunu da unutmamaq lazımdır ki, ər-arvad arasındakı böyük fərqlər və uyğunsuzluq onların müxtəlif rəftarlarındakı fərqliliklərə gətirib çıxaracaq və ailə böhranına yol açacaq.⁶¹ Buna görə uyğunluq meyarı optimal həyat yoldaşının meyarlarını birləşdirdikdə nəzərə çarpacaq ağırlığa malikdir.

9. Qızın xüsusi göstəriciləri

İslam təlimlərinə əsasən, bir qadının seçilməsi üçün bu cinsin spesifik xüsusiyyətləri də nəzərə alınmışdır və bu, qadının imtiyazlarından və evliliyin kamillik şərtlərindən biri hesab olunur. Onlardan bəzilərinə işarə edirik:

⁵⁸ Məclisi, Bihar əl-ənvar, c. 10, səh. 372, (الكفو أن يكون عفيفاً و عنده يسار).

⁵⁹ Məclisi, Bihar əl-ənvar, c. 75, səh. 367.

⁶⁰ Salarifər, 2006.

⁶¹ Saruxani, 1991.

Məhsuldarlıq,⁶² bakirəlik,⁶³ üz gözəlliyi,⁶⁴ ərə itaətkarlıq,⁶⁵ mülayimlik və keçərlilik,⁶⁶ əmanətcil,⁶⁷ həyat yoldaşına minnətdarlıq,⁶⁸ övladlara sevgi və məhəbbət,⁶⁹ evdə qulluq bacarığı, mehriyyənin azlığı,⁷⁰ toy xərclərinin və digər şəxsi xərclərin azlığı⁷¹ hədislərdə açıq şəkildə qeyd edilən kriteriyalardır.

⁶² Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 14, (ان خير نسالكم الولود).

⁶³ Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 20, (تزوجوا البكار فانجن اطيب شيئا افواها).

⁶⁴ Nuri, Mustədrək əl-vəsail, c. 14, s. 169, (خير نساء امتي اصبحن وججا).

⁶⁵ Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 13, (الذليل مع بعلا).

⁶⁶ Kuleyni, Usul əl-kafi, c. 5, s. 325, (الهيئة التي المواتية).

⁶⁷ Kuleyni, Usul əl-kafi, c. 5, s. 22, (... اذا غاب منها حفظته في نفسه و ماله).

⁶⁸ Siyuti, Cəlaləddin, Durr əl-mənsur, c. 1, s. 152, (خير النساء اذا اعطيت شكرت و اذا حرمت صبرت).

⁶⁹ Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 20, (الطفن بازواجن و ارحمن باوالدهن).

⁷⁰ Hürri Amuli, Vəsail əş-şiə, c. 14, s. 13, (الطيب الطبيخ المقتصد القليل، المهر).

⁷¹ Məclisi, Bihar əl-ənvar, c. 100, səh. 231, (من بركة المرأة قلة مونتها).

Ədəbiyyat:

- 1- Qurani-Kərim
- 2- Bəstan, Hüseyn (2004), İslam və cameşinasi xanevadə, Qum: Hövzə və Daneşgah instutu.
- 3- Bəni Haşimi, Seyid Məhəmməd Hüseyn (2004), Tozihil-məsail mərəce, Qum: Hövzə və Daneşgah instutu.
- 4- Dehxuda, Əli Əkbər (1998), Lügətnəme-yi-dehxuda, Tehran: Tehran Universitetinin nəşrləri.
- 5- Əhmədi, Seyid Əhməd (2005), Usul və rəvəşhayi-tərbiyə dər İslam, İsfahan, İsfahan Universitetinin nəşrləri.
- 6- Əhmədi, Məhəmmədrza (2001), Nəqşi-sileyi-rəhm dər behdaşti-rəvani, Mərifət, onuncu il, №46.
- 7- Əfruz, Qulaməli (2004), Rəvanşinasi-rabitəha, Tehran: Tehran Universitetinin nəşrləri.
- 8- Əskəri, Hüseyn (2001), Nəqş behdaşt rəvan dər izdivac, Tehran: Goftgu nəşri.
- 9- Fəthi Aştiyani, Əli və Xudabəxş Əhmədi (2004), Tələbələr arasında uğurlu və uğursuz evliliklərin araşdırılması, Daneşvəri-rəftar jurnalı, 11-ci il, №7.
- 10- Hürri Amuli, Məhəmməd ibn Həsən (1991), Vəsail əş-şiə, Əbdürrəhman Rəbbani